

Varbergs teater

Byggnadsminnesutredning

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN

Text och layout: Per Jernevad
Fotografier, om inte annat anges: Per Jernevad
Omslagsbild/sida 3: Del av entrén till Varbergs teater

ISSN 1101-1084

Länsstyrelsens meddelande 2009:6

Varbergs teater

Innehållsförteckning

Förord	5
Varbergs teater	6
Historik	8
Exteriör	14
Interiör	16
Bakgrund	22
Teaterliv i Varberg	22
Teaterliv i Sverige under 1800-talets slut	25
Nyrenässans	26
Kulturhistoriskt värde	28
Sammanfattning	32
Källförteckning	34
Bilagor 1-3	35

Förord

Länsstyrelsens uppdrag inom kulturmiljövården innebär till stor del att långsiktigt skydda och vårda lämningar efter mänsklig verksamhet. För att skapa en god bild av regionens olika skeden i samhällsutvecklingen och historien görs ett urval av de viktigaste kulturmiljöerna. Dessa bebyggelsemiljöer skyddas långsiktigt i egenskap av byggnadsminnen enligt kulturminneslagen.

Badliv, turism och rekreation har länge varit viktiga näringar i länet och Varbergs teater tangerar detta i form av rekreation och utgör en välbevarad representant från slutet av 1800-talet. Byggnaden har en påkostad interiör främst i salong och övre foajén bl a med vackra takmålningar i barockstil som restaurerats förtjänstfullt under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Även sekelskiftets jugend med växtriket i centrum har inspirerat delar av interiörens dekorer. Även teaterns exteriör är i gott skick och utgör en rikt artikulerad arkitektur enligt nyrenässansens ideal.

I samband med förändrings-/utvecklingsplaner inom kv Komendanten 5, väckte förre länsmuseumchefen Bengt-Arne Person, Varberg, fråga om byggnadsminnesförklaring i november 2006. Till följd av det har länsstyrelsen låtit dokumentera byggnaden.

Denna byggnadsminnesutredning, utarbetad av antikvarie Per Jernevad på uppdrag av länsstyrelsen i Halland, lyfter fram teaterns kulturhistoriska värden och utgör underlag till beslut i frågan om byggnadsminnesförklaring.

Mats Folkesson
Länsantikvarie

Per Jernevad
Antikvarie

Varbergs teater

Varbergs teater ligger precis som namnet mycket tydligt klargör i Varberg. Den är belägen i stadens centrum fyra kvarter norr om kyrkan och ett kvarter öster om Järnvägsstationen. Tomten Komedianten 5 ligger i nordöstra delen av korsningen Engelbrektsgatan - Kungsgatan. Intill teatern ligger stadsbiblioteket från 1979 i en våning med en fasad i betongskivor.

Byggnaden är i 2 1/2 våning med en fasad klädd till stor del i gult och rött tegel med en vitputsad bottenvåning i rusticerat utförande. Dess arkitektur i rikt artikulerad nyrenässans från 1894 och dess skala kontrasterar starkt mot den låga biblioteksbyggnaden med en enkel och avskalad fasad i betong. Teatern är av hovteatertyp med välproportionerad teatersalong.

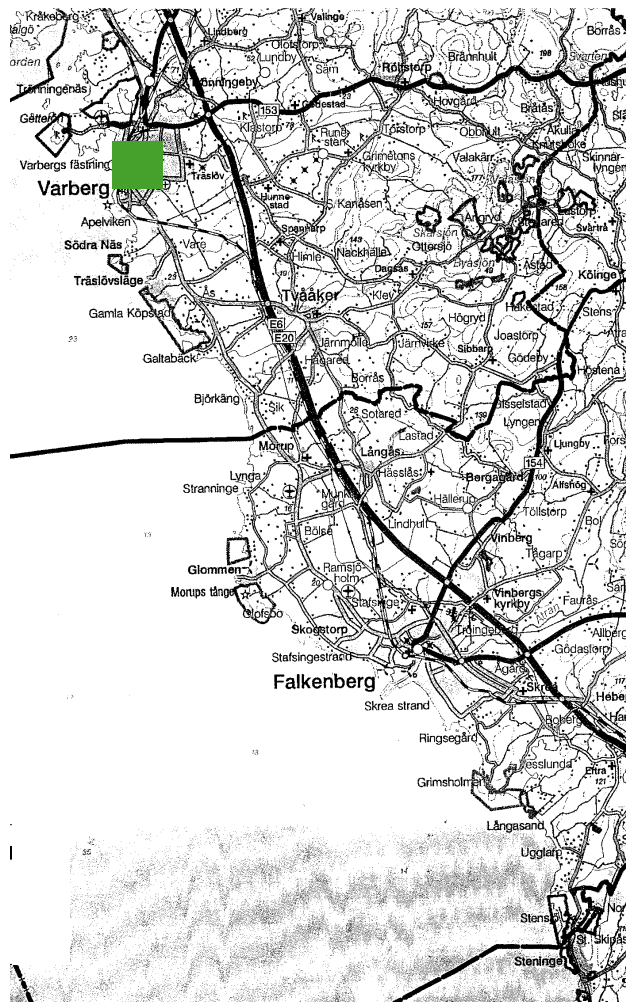
Teatersalongen är mycket påkostad med en interiör inspirerad av barock och jugend med dess guldförgyllningar och sirliga växtornament. Salongen har en vacker takmålning i barockstil med rik förgyllning. Sittplatserna är placerade i tre våningar med en parkettvåning och två balkonger. Dessa barriärer har rik utsmyckning bl a i form av förgyllda jugendornament.

Även den övre foajén har en påkostad interiör i form två arbetade portaler i trä in till sidoparierna och en takmålning i samma stil som salongens men något enklare. Källarplanet har loger, toaletter för besökare, ett litet kök och ett magasin med lucka upp till scenen m m. Från huvudentrén kommer man in till foajén på bottenplanet, där finns det en hiss som leder ett plan upp till den övre foajén. I byggnadens översta plan finns även en mindre lägenhet.

Varbergs teater är upptagen i Varbergs kommuns förslag till bevarandeprogram från 1991 och har värderats till klass 1, vilket innebär särskilt värdefull byggnad som inte får förvanskas (PBL 3:12).

Varbergs teater i välartikulerad nyrenässans arkitektur, uppförd 1894 och ritad av Lars Kellman 1891.

Karta som (gröna markering) visar var Varberg ligger utmed västkusten.

Copyright Lantmäteriet, 2006. Ur GSD Översiktskarta 106-2004/188-N.

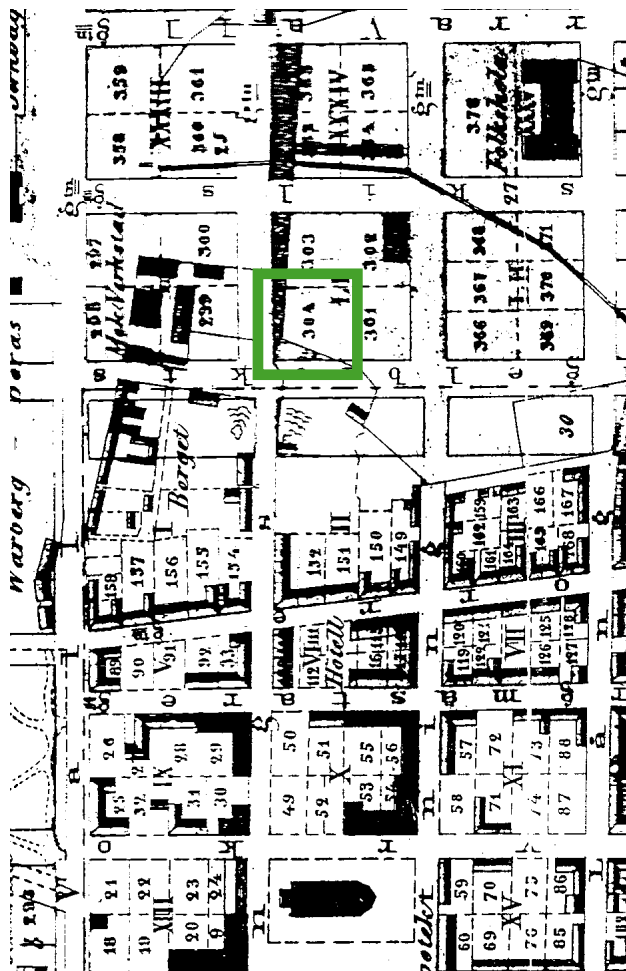
Karta som (röda markering) visar Varbergs teaters läge i centrala Varberg.

Copyright Varbergs kommun Stadsbyggnadskontoret, 2007.

Historik

Den 24 februari 1874 finner vi den första inbjudan till aktieteckning i ett teaterbolag i Varberg vid namnet "Warbergs teaterbolag". Bolagets mål var ända från början att uppföra en teaterbyggnad, men det kom att dröja i drygt 20 år mycket på grund av att det saknades pengar och indrivningen av aktiemedlen gick trögt och myndigheterna visade inget större intresse. Det fanns dock ett stort intresse i staden för en egen teater och den fattiga teaterkulturen hindrade inte att bolaget startade upp den 11 mars samma år med sitt första sammanträde. Under sammanträdet bestämde man namnet "Theateraktiebolaget i Warberg" och valde en styrelse där bl.a. Birger Sjöberg ingick. Han var drivkraften bakom bildandet av bolaget. Styrelsens uppgifter var nu att formulera bolagsregler, driva in 25% av aktierna och binda upp resterande pengar samt att lämna en begäran till stadsfullmäktige om gratis tomtplats på den så kallade Frankalyckan.

Eldsjälen Birger Sjöberg avled 1875 och teaterbolagets verksamhet avtog därmed helt. Det kom att dröja till 1879 innan bolaget samlades igen och då hade man som mål att upplösa bolaget. Nedläggningen skjöts dock på framtiden och 1880 gick Alfred Bexell in och tecknade 50 aktier och aktiebolaget kunde drivas vidare. Styrelsen meddelade i november samma år att de önskade avgå och en ny styrelse valdes med bland andra godsägare Bexell. Föregående styrelse hade inte åstadkommit bolagsregler och bolaget var därmed inte lagligt. Det fick den nya styrelsen börja med att ta sig an. Den nya bolagsordningen fastställdes 1883 av Kung. Maj:t. I dessa regler angavs bolagets mål med verksamheten "att i Warbergs stad tillvägabringa ett teaterhus eller societetssalong för teatraliska föreställningar, musikaliska och andra föredrag med mera"

Plankarta över Varberg från 1885 visar att tomt 304 i kv 51 är densamma som dagens Komedianten 5.

Karta: Länsmuseet Varberg, upprättad av H. och J. Holmberg 1885.

Inbetalningarna av aktiemedlen fortsatte att dröja särskilt då den nya styrelsen beslutat att höja inbetalningarna från 25% till 50%. Därför gav styrelsen polis Lindström i uppdrag att driva in betalningarna. Men företaget att bygga en teater verkade vara mycket tungt, för under styrelsemötena under slutet av 1883 diskuterade man mestadels hur de skulle bli kvitt detta, som det verkade, omöjliga företag. Ett förslag som framfördes var att de skulle överföra bolagets medel till badhusbolaget på det villkoret att de skulle uppföra ett teaterhus i societetsparken.

Två år senare var det åter uppe som förslag på revisorernas inrådan, att avveckla bolaget. Optimism rådde dock inom styrelsen. De såg ljus på projektet mycket på grund av att Västkustbanans sista länk, Varberg - Göteborg skulle byggas. De ansåg att den skulle tillföra staden tillväxt och blomstring samt för teatern ett ökat publikunderlag. Bolagets positiva inställning fick genomslag på kommande bolagsstämma och de kom att arbeta vidare med bolaget. Herr Ranch hade gjort en skiss till en teaterbyggnad 1886 och en extra bolagsstämma tillkallades för att studera skisserna. Faktum kvarstod att man ännu inte hade någon tomt att bygga teatern på, så av naturliga skäl fick man skjuta planerna på framtiden. Nu väntade en tid då olika förslag framfördes både från stadsfullmäktiga och teaterbolaget utan att nå samtycke.

Den 29 november 1887 ropade teaterstyrelsen in tomt 304 i kv 51 på en offentlig auktion för 800 kr. Det blev denna tomten som teatern senare kom att byggas på och som idag kallas Komedianten 5. På bolagsstämman under nästkommande år togs beslutet att avsluta affären med staden. Men det kom att dröja innan köpet ägde laga kraft på grund av att drätselkammaren ställde villkor i efterhand, teatern fick inte bolaget inteckna

tomten för lån innan byggnaden stod på tomten. Arbetet med uppförandet av teatern fortgick under tiden som man arbetade med att få igenom tomtköpet. I januari 1889 hade stadsfullmäktige yttrat sig kring en ritning av den blivande teatern som bolaget hade lämnat in. De önskade då ytterligare fasadritningar som visade mer fullständigt hur byggnaden skulle komma att se ut. Tomtköpet blev klart först vid nyåret 1890.

Vid bolagsstämman 1890 fick styrelsen i uppdrag att ta fram en ritning till teaterbyggnaden och nästkommande år fick Gustaf Corlin uppdraget som p g a flytt senare lämnades över till arkitekt Lars Kellman. Han var väletablerad i västra Sverige och ligger bakom en mängd offentliga byggnader, t ex kyrkor, banker, tingshus och fabriker. Han hade eget arkitektkontor först i Skövde och senare i Borås. Kellmans ritningar godkändes av byggnadsnämnden 1892 och den 18 juni samma år togs beslutet att påbörja byggnationen (se originalritning i bilaga 1). P Thomaner, P Svensson och N Söderberg hade 1893 knutits till alla mureri-

Exteriörbild av Varbergs teater från 1910-talet. Bilden visar den västra entréns ursprungliga utförande försedd med pelare och balkong i dess övre del.

Foto: Gustaf Björkström / Läns museet Varberg

Varbergs teater 1901 sett från sydväst. Bilden visar att exteriören idag är välbevarad. Det som har förändrats är den västra ingången som var försedd med balkong på pelare.

Foto: Bildarkivet, Läns museet Varberg.

Ridån i Varbergs teater, en kopia av Dramatens utförd av C L Grabow, Stockholm. Den är i purpurrött och gulddekor.

Foto: Elon Blomqvist 1974, Negativarkivet, Läns museet Varberg

och snickeriarbeten för 8.000 kr och 1894 var byggnaden uppförd, som vi kan läsa på södra fasadens kartusch.

Men arbetet med interiören fortgick under 1895. Golven var i mosaik och trappläggningen utfördes av A Redher, Göteborg. Firman Christell & Toldnaes från Göteborg gjorde målningsarbetena men ridån och kulisser målades av scenkonstnären från Stockholm, C L Grabow. Stuckaturarbetena genomfördes av firman A Viotti & Co. Den elektriska belysningen var en nymodighet under 1800-talet och den installerades av D E Carlsson, Göteborg. Samtliga inre snickeriarbeten som bänkar och scengolv mm gjordes av snickare J Nilsson, Varberg. Den stora ljuskronan i salongen omnämns kosta 300 kr och levererades från firma Leja i Stockholm. I Färdigt skick kom teaterbyggnaden att kosta ca 45.000 kr och aktiemedlen hade bidragit med 18.000 kr, vilket innebar att bolaget var till drygt hälften belånat. Teatern invigdes onsdagen den 17 juli 1895.

Ekonomi fortsatte att vara ett stort problem för teaterbolaget trots att byggnaden nu stod på plats. Lånen och driften av teatern kostade mer än hyresintäkterna gav och det innebar stora ekonomiska svårigheter trots försök med sällskapsspel och basarer mm. Efter att ha drivit teater i fem år var bolaget tvingat att i slutet av år 1900 lämna in en motion till stadsfullmäktiga med en förfrågan om staden ville ta över driften av teatern. Frågan skapade livlig debatt men staden köpte till slut in teatern för 23.500 kr och staden utsåg en teaterstyrelse ansvarig för dess tillsyn och omvårdnad. I november 1916 upphörde teateraktiebolaget i Varberg. Den nya styrelsen genomförde en förnyelse och renovering av dekorationerna och teaterns inre mellan 1923-24. Teatern användes mycket och slitaget var sannolikt stort.

Diskussioner började föras kring en restaurering och ombyggnad 1958. Detta kom att bli likt uppförandet av byggnaden en långdragen process. 1963 tillsatte drätselkammaren en byggnadskommitté och stadsfullmäktige instiftade 1964 en särskild fond med 75.000 kr varje år till renoveringsarbetet.

Det man ville uppnå var fler sittplatser, handikappanpassning, bättre sanitära förhållanden, plats för omklädningsrum och rekvisita, utrymme för stadens musikliv med repetitionslokaler och annat, större teaterlokal, ett slut på biografverksamheten samt en modernisering av scenutrustningen. Man önskade att utöka och modernisera teatern inom dess befintliga yttre ramar och utan att förvanska teaterns karaktärsdrag.

Flera skisser och kostnadsförslag togs fram på vägen bl a redan 1960 av Arthur von Schmalensee och 1968 kom ytterligare nya siffror. 1973 begärdes en fullständig projektering av om- och tillbyggnaden av arkitektfirman VIPROJ AB. 1974 presenterades projektet "Teatern och biblioteket" för fullmäktige. Ärendet fortskred och kulturnämnden yttrar, via en remiss, vikten av att teatern renoveras så att den som kulturminnesmärke bevaras. VIPROJ AB fick uppdraget och arbetet utfördes enligt ritningar av Stig Börjesson mellan december 1978 och februari 1980 (se VIPROJ:s om- och tillbyggnadsritningar från 1978 i bilaga 2).

Renoveringen under slutet av 1970-talet och 1980-talets inledning utfördes mycket varsamt samtidigt som man försökte åstadkomma en ändamålsenlig byggnad för kulturevenemang efter tidens krav. Den ursprungliga karaktären bibehölls så långt möjligt. Vid in- och utvändigt målningsarbete bevarande man i stor utsträckning tidigare färgsättning

Linsystem för styrning av kulisser och ridån.

Det höj- och sänkbara golvet framför scenen och de röda stolarna i plysch inköpta från Paris.

Under renoveringsarbetet i slutet av 1970-talet placerades kassan rakt fram i entrén. Den tidigare placeringen var i det vänstra sidopartiet.

och material. Takmålningarna i salongen och foajén, ridån, barriär och scenomfattningen restaurerades under sex månader av Gunnar och Brita Truedsson, Björketorp.

Under samma renoveringsperiod genomfördes även följande: Scenutrustningen moderniserades med komplett linsystem, ställverk för belysning och sprinklersystem. Framför scenen byggdes ett höj- och sänkbart golv för att kunna använda ytan både som större scen, större parkett eller orkesterdike. Vidare uppfördes ett nytt maskinrum för filmvisning och under scenen gjordes nya sminkloger. Även nya stolar köptes in från Frankrike till parkett och första raden, men de äldre träbänkarna bevarades på andra raden. Under renoveringen utökades platserna på parkett från 150 till 169 platser. Även en modern ventilations- och värmeanläggning installerades i lokalerna. Teaterentrén gjordes om delvis genom att kiosken och kassan som varit placerade i de båda sidopartierna togs bort och biljettkassan placerades istället rakt fram. I entrén installerades även en hiss. Vindsvåningen på tredjeplan, den fd vaktmästarbostaden, renoverades också och har fungerat som personalutrymme och kansli.

Teatern återinvigdes i början av mars 1980 och kulturnämnden höll öppet hus för allmänheten.

På 1990-talet gjordes en mindre renovering för att kunna lasta in och ut rekvisita och scendekor på ett tillfredställande sätt.

Exteriör

Byggnadens arkitektur är nyrenässans som här främst kännetecknas av den rusticerade bottenvåningen, kvaderstenshörnen, rundbågsfönstren, frontonerna och de indragna entrédörrarna som skapar en känsla av kolonner. Något som kom under 1890-talet var att man började bryta taklinjen med t ex torn, vilket vi kan se exempel på i byggnaden taklinjen bryts både av ett mindre torn och två frontespisar.

Tak

Taket är ett sadeltak i varierande utförande. Mittpartiet är ett sadeltak och byggnadens södra del bär som ett korslagt sadeltak till följd av frontonerna. Byggnadens tvärställda norra del har ett flackt valmat sadeltak. Det förekommer även ett runt torn som kröns av en spira och ett kornformat tak. Taket är klätt med ljust grå/grön bandplåt och torndelen har fjällutförande.

Fasad

Bottenvåningen är ljust putsad i rusticerat utförande med kvaderstenshorn som löper även längs de övre våningarna. De två övre planen är i rött och gult tegel. Det gula teglet utgör ett dekorativt element, t ex markeras fönstren och kolonnmotiv förekommer. Sockeln är i huggen sten. Den södra och västra fasaden domineras av var sin frontespis som kröns med en fronton. Frontonen mot söder har en tympanon med en kartusch där det står 1894 då byggnaden var uppförd.

Fönstren

Fönstrens utförande domineras av andra våningens höga fönster med en nedre tvåluftsdel utan spröjs, en tvärpost och en hel övre rundbågig del. Bottenvåningen har stående tvåluftsfönster utan spröjs och den övre våningen har mindre liggande tvåluftsfönster. Tornet har även mindre,

Varbergs teaters västra och södra fasad med rusticerad bottenvåning, rundbågiga fönster och frontoner - Nyrenässans.

Varbergs teaters östra och södra fasad. Kontrast mellan den påkostade södra fasaden och den enklare östra.

Huvudfasaden, den välartikulerade södra fasaden.

En mask och fruktknippen ovan huvudentrén.

odelade och stående fönster. Samtliga fönster är i trä och målade i en ljus brun/grå färgsättning.

Entrén

Huvudentrén i den södra fasaden består av tre indragna dubbeldörrar med höga glasparter i varje dörrs övre del. Glaspartierna är även försedda med svartmålade järnsmidesdekorationer. Dörrarnas nedre består av dörrspeglar. Dörrarna är i bemålade träutförande och färgsättningen är ljus brun/grå. Varje dörröppning kröns av ett rundbågigt parti i form av masker och fruktknippen.

Huvudentrén i Varbergs teaters södra fasad bestående av tre höga dubbeldörrar med höga glasparter, järnsmide och dörrspeglar. De indragna dörröppningarna kröns av utsmyckningar i form av masker och fruktknippen.

Interiör

Teatersalongen med balkonger i två våningar samt nedre och övre foajén har en påkostad interiör med exempelvis stuckatur, takmålningar och arbetade dörrar och snickerier.

Nedre Foajén - (Huvudentrén)

Tak: Vitmålat med kraftigt profilerad stuckatur i mötet mellan vägg och tak.

Golv: Ekparkett i sidopartierna och diagonalt lagd benvit och svart klinkers som ramas in av ett mönstrat parti.

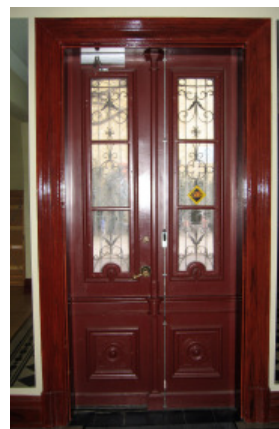
Vägg: Målade väggar i ljus grå/gul/beige färg.

Snick: De tre ytterdörrarna är i dubbelt utförande. De är höga och har höga glasade partier och i dess botten har varje dörr en dörrspegel. De är målade i rödbrun färgsättning och dess placering är något indragen vilket ger kraftiga foder med rik profilerad och de är marmorade i rödbrun ton. De två dörrarna in till teatersalongen har en hög övre spegel och en låg nedre spegel. Även dessa är indragna och det skapas en nisch som har samma spegelutförande som dörrarna. Dörrfodren är breda och rikt profilerade. Hela dörrpartierna är marmorade i rödbrunt och golvsocklarna är i samma färgsättning och rikt profilerade. Biljettluckan mitt emellan de båda dörrarna till salongen har liknande utförande med mindre dörrspeglar över och under biljettluckan.

Övrigt: Det finns en hiss i det högra sidorummet. I det andra sidorummet finns en rund kakelugn i vitt kakel. Även taklamporna bör nämnas med sina hängande glaskulor på massingram.

Nedre foajén sett från det östra sidopartiet, där man bl a. ser stukatur i taket, takkronan och klinkersgolvet.

Entrédörren med högt glasparti och dörrspeglar målad i röd/brun kulör.

Dubbeldörr som leder in till teatersalongen med röd/brun marmorering.

Den cirkelformade delen av takmålningen i teatersalongen och takkronan som då kostade 300-400 kr.

Salongens två balkonger med dess rikt utsmyckade barriärer med blå och gulförgyllda jugendornament.

Gång till teatersalongen

Tak: Vitmålade

Golv: Sten i grå/svart/vitt

Vägg: Ljust målad

Snick: Dörrar i röd/brun marmorering mot gången och försedda med två övre höga dörrspeglar och två lägre nertill. Golvsocklarna utgörs av en målad list.

Teatersalongen - nedre plan

Tak: Centralt har taket en rosett i gips och utifrån denna sprider sig en cirkelformad takmålning i barockstil som delar sig i tio fält försedda med växtornament, blommor, snäckmotiv, masker som talar om tragedier och lustspel samt musikemblem. Utanför cirkeln finns en rik ornering med kartuscher, svanar och växtornament. I en av kartuscher finns ett sydländskt landskap avbildat. Taket har rik förgyllning och målningen är i ljusa färger på en cremefärgad bakgrund.

Golv: Ekparkett och en textilmatta i rött med guldgult mönster.

Vägg: Väggarna är i mörkt rödmålad väv och en mörkt blå/grön bröstning. Prosceniet (ramen som avgränsar scenen från salongen) kröns av Varbergs vapen i guld omgivet av lager och pilastrar med gulförgyllda kapitäl. Mellan dessa kapitäl på vardera sida finns tornliknande formationer i grått. Här bör även de två balkongerna nämnas vars barriärer är rikt utsmyckade med jugendornament i guld, Varbergs stadsvapen, målat träsnide i dess nederkant och en profilering i dess övre avslut.

Snick: Dörrarna är gråmålade med höga övre dörrspeglar och lägre

nedre. Dörrfodren är breda och djupa med rik profilering i gul/beige färgsättning. Golvlisterna är även de i samma färg och rikt profilerade. Det förekommer även lite lägre lister i bröstningens blå/gröna färgsättning.

Övrigt: Stolarna är i rödplysch i biomodell, köpta i Paris. Ridån är i mörkt vinrött tyg med guldgula motiv. De mekaniska ridåhissningsanordningarna med rep som låses fast med ett handtag bör nämnas. Även takkronan bör noteras med sina sex guldförgyllda armar och 30 lampor i matta glaskupor.

Trappgångar mellan våningsplanen

Tak: Vitmålat

Golv: Sten i grå/svart/vitt och ekparkett

Vägg: Vitmålade

Snick: Dörrar i röd/brun marmorering mot gången och försedda med två övre höga dörrspeglar och två lägre nertill. Dörrfodren är breda och profilerade med fot nedtill. Golvsocklarna höga och profilerade med samma bemålning som dörrar och dörrfoder.

Övrigt: Stentrappa med ledstång i trä med samma behandling som övriga snickerier. Vägglampor i svängd mässing.

Salongens andra plan

Tak: Vitmålat

Golv: Ekparkett

Vägg: Mörkt rödmålad väv. Barriärens insida är klädd i mörkt grön målat bräddförande och dess övre profilering är i rödbrunt. Två gluggar in till teknikrummet för filmvisning.

Delar av ridån, proseniet och takmålningen med Varbergs stadsvapen och en kartusch med sydlänskt landskap.

Takkronan i salongen med sex förgyllda armar och 30 glasskärmar

Salongens plan 2, balkongens barriär, de röda stolarna.

De bevarade fasta träbänkarna på salongens tredje plan.

Stukatur och takmålning i den övre foajén.

Snick: Dörrarna är gråmålade med höga övre dörrspeglar och lägre nedre. Dörrfodren är breda och djupa med rik profilering i gul/beige färgsättning. Golvsockel i ek.

Övrigt: Stolar i röd plysch av biomodell från Paris.

Salongens tredje plan

Tak: Samma som salongens första plan, men mötet mellan tak och vägg kan nämnas med dess stuckatur och växtornament i rött, gult och blått.

Golv: Beige plastmatta

Vägg: Mörkt rödmålad väv. Barriärens insida har målat bräutförande i samma mörka blå/gröna som träbänkarna som nämns nedan.

Snick: Dörrarna är gråmålade med höga övre dörrspeglar och lägre nedre. Dörrfodren är breda och djupa med rik profilering i gul/beige färgsättning.

Övrigt: Fasta träbänkar målade i mörk blå/grön färg med röda tygdynor.

Övre Foajén

Tak: Stuckatur i mötet mellan vägg och tak samt vacker målning i samma stil som salongens takmålning men något enklare och främst i form av växtornament.

Golv: Ekparkett

Vägg: Gul/beige målade

Snick: De två dubbeldörrarna in till foajén är i röd/brun marmorering och är försedda med två övre höga dörrspeglar och två lägre nertill. Dörrfodren är breda och rikt profilerade i samma bemålning som dörrarna. Även socklarna är i samma bemålning

och är rikt profilerade. Foajén har två sidopartier och portalerna in till dessa båda är rikt arbetat trä, bemålat i samma marmoreringsring som dörrar och foder. De är försedda med speglar, kapitäl och rik profilering.

Övrigt: I det vänstra sidopartiet finns ett modernt kök i valnöt installerat och i dess högra sidoparti finns en hiss. Här bör även takkronorna nämnas som är i samma stil som salongens men i mindre skala.

Magasin i källarplanet

Tak: Vitmålat

Golv: Betonggolv, målat i grå/brun färgsättning med svart/vita stänk i.

Vägg: Vitmålade väggar i olika material

Övrigt: Det finns två trappor i stål med gallertrappsteg. En dubbeldörr i slät och rundbågigt utförande målad i grönt. I rummet finns även två släta vanligt rektangulära dörrar i grönmålad plåt.

Gång upp till scenen

Tak: Vitmålat

Golv: Grön/grå matta i plast

Vägg: Ljust målad

Övrigt: Det är en svartmålad trappa i gjutjärn som löper kring en gjutjärnspelare med enkelt järnsmidesräcke.

Loger - Herr och Dam

Tak: Vitmålat

Del av takmålningen i den övre foajén. Dess utförande är något enklare än salongens, men även denna i Barockstil med växtriket i centrum.

Trappa från källaren upp till scenen i svartmålat gjutjärn kring en gjutjärnspelare med enkelt järnsmidesräcke

Den övre foajén sett från det västra sidopartiet. Du ser portalerna in till sidoparierna, takmålningen och takkronan.

En av den övre foajéns portal i rikt utformat trä som marmoreras i röd/brun ton. Här ser vi profileringar, kapitäl och delar av speglar.

Golv: Beige matta i plast

Vägg: Ljust målad

Övrigt: Långa bänkar med speglar och glödlampor som hänger i ställningar från taket. Det finns även handfat, toalett och dusch. Dörrar med slät bemålad yta i grå/grönt. Golvsocklarna är oprofilade i samma färgsättning som dörrarna.

Kök

Tak: Vitmålat

Golv: Grå/grön plastmatta

Vägg: Ljust målad

Övrigt: Köksinredningen är vit

Disponibelt rum

Tak: Vitmålat

Golv: Betonggolv, målat i grå/brun färgsättning med svart/vita stänk.

Vägg: Ljust målad

Övrigt: Rund, kraftig och vitmålad pelare

Offentliga toaletter i källarplan

Tak: Vitmålat

Golv: Sten i grå/svart/vitt

Vägg: Beige och rosa kakel

Övrigt: Vitt porslin i form av toaletter och handfat. Dörrarna är i vitt slätt utförande.

Bakgrund

Teaterlivet i Varberg

Den första lokalen som man vet användes för teater i Varberg var teaterladan på den så kallade comedianttomten i nuvarande kv Kopparslagaren utmed Prästgatan söder om kyrkan. Här spelades teater under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet. Varberg fick sitt första varmbadhus 1823 och under den perioden hade teaterladan sina glansdagar. Senare kom den att förfalla och den var inte längre ändamålsenlig. 1863 var det en stor brand i staden och då brann även teaterlokalen ned. Efter branden kom teaterlivet att flytta runt mellan olika lokaler, t ex Brunnssalongen i Brunnsparken, salongen i Pehrsonska trädgården och Rådhusalen. Men på grund av att en kakelugn hade skadats vid en teaterföreställning i Rådhusalen 1872 stängdes dess portar för resande teatersällskap. Det gjordes dock undantag för badsocietén som fick uppföra “tvenne spektakler under innevarande sejour” under följande år. Flertalet resande teatersällskap sökte billigare lokaler att hyra och då blev det i Skarpskyttepaviljongen, Bruniuska huset och i Lundbergs målarverkstad man kom att spela upp sina föreställningar.

Om man studerar teateraffischer före 1895 så var de första åren av 1870-tal de år där teaterlivet var som mest aktivt och då främst det Fröbergska Teatersällskapet från Stockholm som under en tvåårsperiod besökte Varberg 14 gånger. Franska pjäser som översatts var välbesökta och August Blanche förekom. De första affischerna är från 1855 och talar om dramatiska representationer som uppfördes i Bruniuska huset och Brunnssalongen. Exempelvis framfördes “Carl XII vid Fredrikshall” av Ridderstad och Alexander Dumas. Det var främst under sommarmånaderna som Varberg gästades av olika teatersällskap.

Teaterlivet fortsatte även in på 1880-talet. 1882 gästade August Bondeson

Teateraffisch från 1919. Det är föreställningen *Tosingar* som skulle framföras på Varbergs Teater under kvällen den 29 Juli.

Foto: Arne Persson / Länsmuseet Varberg

Varberg och framförde då Halländska sagor och visor. Teaterföreställningar i komediform av Gustaf Fröding uppfördes i Societetshuset för välgörande ändamål 1889. Även utländska teatersällskap kom till staden, t ex kom en dansk teatergrupp 1886 och spelade klassikern "Jeppe på Berget" av Ludvig Holberg.

Onsdagen den 17 juli 1895 invigdes teatern och speciella teatertåg avgick både från Falkenberg och Halmstad. Dagen till ära var speciella gäster inbjudna t ex landshövding Nordfalk med maka, stallmästare Dickson, kammarherre Lagerberg samt pressen från bygden. I Norra Hallands Tidning Vestkusten några dagar efter ges ett referat där teaterns interiör beskrivs ingående och invigningsprogrammet kommenteras med en inledande festmarsch av Hulthén därefter en prolog skriven av Paul Elis Holmberg en populär tillfällighetsskald i Varberg. Sedan följde ett lustspel i tre akter fyllt med humor och satir på en prästgård i Finland "Bortom Kuopio" av Gustaf von Nummer. Journalisten tycker att varje roll var i goda händer då främst Hjalmar Selander som pastorsadjunkt och Georgina Hjort som den lovordade Lilly. Varje akt följdes av stora applåder och det var näst intill fullsatt i teatern denna invigningskväll. Festligheterna med servering efteråt pågick till två på natten och det hölls även öppet i Badsocietetsparken och Pehrsonska trädgården.

I foajén över entrén serverades smörgåsar och punsch eller en grogg under teaterns första tid av Fru Albertina Sandberg på Varbergs Hotell. Under mellanakten kunde herrarna gå upp i foajén och släcka törsten med grogg och konjak sedan blev de ofta kvar där och skickade istället ner en påse med karameller till frun under tiden som spelet fortsatta. Försäljningen av starka drycker drogs in under slutet av 1930-talet. Sedan såldes enbart läskedrycker och konfektyr.

Teatern, Warberg.

Vyn över Varbergs teater är från 1913 och paret som passerar är statare som arbetade på gården Lindhov. Lindhovs ägare Sandbergs, bland många andra godsägare, missade sällan tillfället till en så kallad "spektakelkväll" på teatern. De anlände i sina fyrspann, eleganta hästdroskor och andra ekipage.

Foto: okänd / Läns museet i Varberg

Godsägarna och deras familjer var en trogen publik under de första åren. De försummade sällan ett tillfälle till en "spektakelkväll". De kom med fyrspann, eleganta hästdroskor och andra ekipage och hästarna stallades i korsningen Kungsgatan - Norrgatan.

Det är inte enbart resande teatersällskap som har hyrt in sig i Varbergs teater. Sedan mitten av 1920-talet ägde biografverksamhet rum i byggnaden, som drevs av Gottfrid Vennström. Verksamheten togs under 1940-talet över av Rudolf Wingård som fram till 1979 visade film där. Vidare har även revyer och kabaréer spelats på teaterns scen, t ex "Pytt i panna och stänkvälling" 1921. Föreläsningsföreningen i Varberg bildades 1897 och sedan dess har de haft sina föreläsningar på teatern. 1956 blev även den kommunala flickskolan hyresgäst. De använde foajén som skrivsal. Foajén har även tjänat som ateljé åt Varbergsskolan. På senare år kan man se återkommande hyresgäster som Varbergs teaterförening, Filmklubben i Varberg, Varbergs föreläsningsförening och Teater Halland. Teater Halland började som verksamhet 1990 och är en yrkesinstitution med en anställd ensemble. Vidare förekommer vanligen Jazz Corner, Varbergs konsertförening, Barn- och ungdomskultur, Barnens Bio, och andra organisationer som studieförbundet. Teatern utgör alltså en av förutsättningarna för Varbergs rika kulturliv.

Teaterliv i Sverige under 1800-talets slut

1890-talet var en relativt färglös period för teaterlivet i Sverige. Samtidigt som svensk berättarkonst hade en strålande nästintill legendarisk tid. August Strindberg publicerade dock en liten samling enaktare, men de uppfördes aldrig under perioden. Operan och Dramaten, de två kungliga scenerna, överlämnades 1888 i privat ägo. Skådespelare drev Dramaten

genom att främst spela fransk och tysk dramatik med teknisk finess och rutin men den saknade konstnärlig ådra och politisk spets. Publiken var nöjda med utbudet och ekonomin var därmed god under perioden trots konstnärlig stiltje. Det är först runt sekelskiftet 1900 som respekten för teatern som konstform börjar etablera sig i landet, säkerligen till följd av konkurrens. Vasateatern öppnades 1895 med en dramatisk repertoar och Operan flyttar till Gustaf Adolfs torg 1898.

Nyrenässans

Nyantiken tappade mark och förlorade sin vitalitet efter 1830. Nya arkitektoniska ideal tog form och det var främst i form av nygotik och nyrenässansen. Detta hade sin grund i 1930-talets politiska och sociala oro i form av bl a engelska reformbillens dagar, julirevolutionen samt även i arkeologiska fynd och rent estetiska beslut. Det som var det tydligaste brottet mot tidigare ideal var att färgen blev lika intressant som formen. Antikens tempel ansågs länge ha varit vita som marmor, men nya utgrävningar i Grekland och på Orienten visar att även exteriören varit målad. I allmänhet tolkade arkeologerna utgrävningarna mera försiktigt än arkitekterna, som menade att grekerna hade använt intensiva färger fritt blandade.

I Norden blev detta ett problem p g a att lysande kalkfärg på puts inte höll särskilt länge. Natursten i olika färger var oftast för dyrt och utvecklingen gick istället mot tegel i olika gula och röda nyanser som fås genom olika bränning och glasyrer. Istället för antikens tempel var det den italienska renässansens palatsarkitektur som var förebild. Det utvecklades även kubistiska drag och en frihet och oregelbundenhet i volymer och planer t ex i form av torn och flacka takfall. Nyantikens proportionsregler och dess detaljer dröjde dock kvar. Den växande tegelklassicismen låg till grund för en växande

modern tegelindustri i nordtyskland och Skandinavien.

I de tysktalande delarna av Europa var arkitekt G Semper den ledande nyrenässansarkitekten, bl a professor i Zürich 1855, 1871 bosatt i Wien och han avled 1879 i Rom. Han låg främst bakom kulturinstitutioner som museer, skolor och teatrar. Inom detta område var nyrenässansen mest framgångsrik och Semper åstadkom några viktiga milstolpar. Han låg bakom bl a Gemäldegalerie i Dresden (1847-54), Burgtheater i Wien (1874-88) samt återuppbyggnaden av Dresdenoperan (1871-78). De senare verken hade även influenser av barocken.

Fredrik Wilhelm Scholander var en av de mest framgångsrika konstnärs-arkitekterna i Sverige under 1800-talets senare hälft. Han var inriktad mot nyrenässansen och mycket kunnig inom arkitekturströmningarna i Europa till följd av en femårig stipendieresa i slutet av 1840-talet. Under hans studieresa hade han längre uppehåll i Paris och Italien där hans positiva syn på nyrenässans lade sin grund. Vid hans hemkomst utsågs han till professor vid konstakademin i Stockholm och nyrenässansen blev även en stor del av hans undervisning som professor. Ett liknande stilideal var ledstjärna för en rad andra arkitekter i Sverige under samma tidsperiod, t ex Johan Fredrik Åbom, Albert Törnqvist och Pehr Johan Ekman. Nyrenässansens stilideal spred sig till ett stort antal lokala byggmästare och arkitekter, vilket bidrog till att de svenksa småstäderna fick torg och huvudgator med en mer kontinental och borgerlig stadsmiljö.

Kulturhistoriskt värde

Varbergs teater är en välbevarad landsortsteater typisk för slutet av 1800-talet, då den svenska industrialiseringen återigen gick på högvarv, efter en nedgång under slutet av 1860-talet och 1870-talet. Ett nytt Sverige trädde fram och samhället förändrades snabbare än någonsin tidigare. Ett allt större samlat kapital bildades i Sverige under slutet av 1800-talet exempelvis via export av jordbruks- och naturresurser, aktiebolagsformen, bankernas ökande roll inom svenskt näringsliv och en ökad inhemsk konsumtionsvaruhandel. Det växande kapitalet samlades till stor del inom den framväxande borgarklassen och deras ställning stärktes ytterligare under denna expansiva period. Kapitalet förvaltades delvis genom att det byggdes järnvägar, nya industrier och större affärshus mm.

Denna samhällsutveckling gav direkta avtryck i städernas bebyggelse och fysiska yttringar av denna utveckling i Varberg kan vi se i form av det representativt högborgerliga stadsområdet öster om järnvägsområdet med järnvägsstationen som fond i dess centrala öst-västliga längdaxel, Eskilsgatan. Syftet med området var till stor del att resenärerna skulle mötas av en påkostad borgerlig stadsmiljö. Byggnaderna och planen präglas av kontinentala förebilder, stor utvecklingsoptimism och den riksomfattande byggnadsstadgan från 1874. Förutom borgerliga hyreshus placerades här läroverksbyggnader och Varbergs teater. I Varberg var industrialiseringen länge outvecklad men näringslivets stora expansion låg inom handeln och sjöfarten med jordbrukets stora framsteg som grund. Främst var havreexporten av stor betydelse men även exporten av sten växte allt mer. På 1880-talet utvidgades hamnområdet och förutom kaj och pirar uppfördes ett påkostat tullhus, societetshuset, kallbadhus samt en utbyggnad av badhusparken.

Samhälls- och socialhistoriskt visar teatern hur den allt stärkta och välbeställda borgarklassen under slutet av 1800-talet, genom industrialiseringens samhällsutveckling, började få möjlighet till en fritid att spen-

dera. Exempelvis började sommarnöjen och badorter bli modernt under 1800-talets senare hälft. Detta kommer till uttryck mycket tydligt i Varberg bl a via badsocieteten och dess byggnader och parker. Teaterlivet kom att växa fram parallellt med badlivet i Varberg och blev en viktig del inom nöjeslivet. Den första lokalen som det spelades teater i var den så kallade teaterladan och verksamheten i denna byggnad hade sina glansdagar under 1820-talet då det första varmbadhuset uppfördes. Efter en storbrand 1863 flyttade teaterlivet runt i staden och av teateraffischer att döma var teaterlivet mycket aktivt under 1870-talet. Varbergs teater invigdes sedan 1895 och teatertåg anlände både från Falkenberg och Halmstad. Invigningskvällen var välbesökt och lustspelet följdes av stora applåder. Under festligheterna den 17 juni hölls även bl a Badsocietetsparken öppen. Teatern ger en tydlig känsla av hur en del av herrskapens och societéns nöjesliv såg ut under slutet av 1800-talet. Denna framväxt av teaterliv och därmed uppförande av landsortsteater kan vi se i många andra orter under 1800-talet, t ex Ystad, Karlstad, Vadstena, Norrköping och Sundsvall. Varbergs teater är ännu idag i bruk som teater och utgör en typisk representant för dessa landsortsteatrar.

Teaterns placering i denna högborgerliga del av Varberg, dess mycket välbevarade exteriör samt även en delvis mycket väl bibehållen interiör bidrar till den samhällshistoriska och socialhistoriska berättelsen.

Exteriört är Varbergs teater mycket välbevarad och den välartikulerade fasaden har en karaktäristisk och representativ arkitektur i nyrenässansens stilideal. Redan under 1830-talet började nyrenässansen ta form i Europa på bekostnad av den tidigare nyantiken. Det var politisk och social oro, arkeologiska fynd och rent estetiska trender som låg bakom denna förändring. Det centralaste i nyrenässansens brott mot nyantiken var att färgen fick en lika betydande roll som formen. I Norden användes dock kalkfärg

på kalkputs och starka och lysande kalkfärger höll inte sin ursprungliga lyster särskilt länge. Natursten i olika färger var oftast en för kostsam lösning på problemet. Utvecklingen gick istället mot tegel i olika röda och gula nyanser. Den engelska filosofen John Ruskin förespråkade även under 1890-talet i sina arkitekturteoretiska skrifter en grundprincip där materialet självt skulle ge byggnaden dess färg. Förebilderna byttes ut från antikens tempel till den italienska renässansens palatsarkitektur. En frihet och oregelbundenhet växte även fram i volymer och planer. Exempelvis uttrycktes denna frihet i brutna taklinjer genom torn och oregelbundna flacka takfall.

Nyrenässansens arkitekturhistoria uttrycks i Varbergs teater genom den rusticerande bottenvåningen, sockeln i huggen sten, de kvaderstensförsedda hörnen, listverk, den färgstarka fasaden i rött och gult tegel där det gula teglet utgör ett dekorativt element med exempelvis fönsteromfattningar, listverk och kolonnmotiv, huvudentréns dörromfattningarna som kröns med masker och fruktknippen, tandad takgesims, det flacka och delvis valmade taket samt frontespisar och frontoner med tympanon och kartusch, som även ger en återkoppling till antikens arkitektur. Byggnaden har även en för tiden karaktäristisk frihet med bruten taklinje genom ett varierat takutförande, frontespisar och en torndel. Fönstrens och dörarnas placering och utformning i linoljemålat träutförande är även de viktiga komponenter i den arkitektoniska helheten särskilt de höga rundbågsfönstren och de höga dubbeldörrarna i huvudentrén med dörrspeglar och glasinfattningar.

Teaterns interiör är delvis mycket väl bibehållen. Det är främst salongen och den övre foajén som har kvar mest av dess ursprungliga utförande. Salongen med dess takmålning i ljusa färger med rik förgyllning i barockstil på en crèmefärgad bakgrund. Kring takrosetten och den guldförgyllda takkronan löper en cirkelformad målning bestående av växtornament,

blommor, snäckmotiv, masker och musikemblem. Utanför cirkeln breder sig en rik ornering med kartuscher, svanar och växtornament mm. Vidare har salongen en välbevarad scenomfattning som kröns av Varbergs vapen i guld kantat av lager och pilastrar med förgyllda kapitäl samt tornliknande formationer. Den ursprungliga ridån är kvar i dess funktion och balkongerna i två plan med dess barriärer är rikt dekorerade med bl a jugendornament i guld, stadsvapnet, bemålat träsnitt i dess nedkant. Den andra balkongen har även kvar de ursprungliga träbänkarna.

Den övre foajén har även den en takmålning i samma ljusa färger på crème-färgad botten i barockstil, men i ett enklare utförande främst i form av växtornament. Vägg och tak möts i en stuckatur och foajén med dess sidopartier har tre takkronor i samma stil som salongens men i mindre storlek. In till sidorummen leder portaler i arbetat trä i samma rödbruna marmorering som de spegelförsedda dubbeldörrarna. Portalerna är försedda med kapitäl, speglar och rik profilerings likt dörrfoder och golvsocklar.

Allmänt i teaterns övriga interiör har till stor del originalsnickrier bevarats som t ex dörrar i bemålat/marmorerat träutförande med dörrspeglar i enkelt eller dubbelt utförande, rikt profilerade eller mer enkla dörrfoder bemålade eller marmorerade, golvsocklar i enkelt eller rikt profilerat utförande även de i bemålat eller marmorerat utförande. Här bör även nämnas den nedre foajéns klinkergolv i svart och benvitt, de svartmålade gjutjärnstrapporna upp till scenen från källarplanet och stentrapporna med dess ledstänger i rödbrun marmorering som leder upp till salongen och dess två balkongvåningar. Även dessa interiöra detaljer bidrar till att förstärka den samhällshistoriska och socialhistoriska berättelsen genom att skapa en mer autentisk interiör miljö i dess helhet.

Genom de nämnda takmålningarna i barockstil i salongen och den övre

foajén bär Varbergs teater även ett stort konstnärligt värde.

Sedan byggnadens uppförande i slutet av 1800-talet har den utgjort centrum för Varbergs nöjesliv men även en stor del av Hallands kulturliv och utgör därmed, med sin välartikulerade fasad, en levande symbol för stadens teater- och kulturliv främst utifrån ett lokalt och regionalt perspektiv, men även nationellt sett som en del i företeelsen av ett framväxande teaterliv och därmed uppförandet av teaterbyggnader under 1800-talet.

Sammanfattning

Den nuvarande teaterbyggnaden i Varberg invigdes 1895 och är en typisk landsortsteater för sin tid då industrialismen återigen var på stark frammarsch och den framväxande borgarklassen fick en allt starkare ställning bl a genom det allt större samlade kapitalet som bildades inom landet. Kapitalet förvaltades bl a genom att uppföra järnvägar, nya industrier och större affärshus mm. Genom dess stärkta ställning inom samhällsutvecklingen som rådde fick borgarna även möjlighet till en fritid att spendera. Borgarklassens möjlighet till sommarnöjen och framväxande badorter hade blivit modernt under 1800-talets senare hälft. Denna utveckling kan ses tydligt i Varberg genom badsocietetens aktiva verksamhet, dess byggnader och park. Teaterlivet utvecklades parallellt med badlivet och blev en viktig del av stadens nöjesliv främst för borgarna och societeten. Till följd av det allt framväxande teaterlivet uppfördes den nuvarande teaterbyggnaden i den högborgerliga stadsdelen öster om järnvägsområdet med järnvägsstationen centralt placerad som fond i stadsdelen.

Teatern ger en tydlig bild av hur en del av herrskapens och societéns nöjesliv såg ut under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Den samhälls- och socialhistoriska berättelsens fysiska uttryck bärs av

dess placering i den högborgerliga stadsdelen öster om järnvägsområdet, exteriören och delar av interiören.

Den mycket välbevarade exteriören berättar även nyrenässansens arkitekturhistoria som bröt mot den tidigare nyantiken främst genom att färgerna blev lika viktiga som formen. Förebilderna byttes ut från antikens tempel till den italienska renässansens palatsarkitektur och John Ruskins tilltro till materialets äkta framställan som skulle ge byggnaden dess färg. I norden kom det att bli teglet som dominerade även pga den praktiska beskaffenheten hos kalkfärgen. Vilka typiska element som bär den karaktäristiska nyrenässansarkitekturen klargörs ovan i värdeavsnittet gällande exteriören.

Teaterns delvis väl bibehållna interiör, då särskilt salongen och den övre foajén, bidrar starkt till den samhälls- och socialhistoriska berättelsen. Även övriga originalsnickerier i form av dörrar, foder och socklar samt bevarade trappor och golv t ex i den nedre foajén bidrar till en större autenticitet i interiören som helhet och förstärker därmed denna berättelse.

Takmålningarna i teatersalongen och den övre foajén bär ett stort konstnärligt värde.

Sedan Varbergs teaters uppförande under slutet av 1800-talet har byggnaden tjänat som centrum för stadens nöjesliv och utgjort en betydande del av Hallands kulturliv. Byggnaden är därmed, genom sin välartikulerade fasad, en symbol för teater- och kulturlivet i regionen.

Sammantaget är denna teaterbyggnad synnerligen märklig och föreslås bli byggnadsminne.

Källförteckning

Tryckta källor

Beijer, (1966) *Dramatik och teater*, Lund.

Bergman, G. M. (1966), *Den moderna teaterns genombrott 1890-1925*, Stockholm Albert Bonniers boktryckeri.

Berntsson Melin, E. (1995), *Varbergs teater*, Varberg: Bröderna Carlssons Boktryckeri.

Berntsson Melin, E. (1993), *Teater och biografverksamhet i Varberg. Varberg - en kommuns historia*, Varberg: Länsmuséet Varberg.

Centrum - Förslag till bevarandeprogram (1991) Varbergs kommun, Hallands länsmuséer landsantikvarien.

Eriksson, E. (1990), *Den moderna stadens födelse. Svensk arkitektur 1890-1920*, Stockholm: Ordfronts Förlag.

Melin, E. K. (Berntsson Melin, Eva) (1974) *Varbergs teater. Varbergs Museum Årsbok*, Varberg: Länsmuséet Varberg.

Svedberg, o. (1988), *Arkitekternas århundrade. Europas arkitektur 1800-talet*, Stockholm: Arkitekternas Förlag AB.

Vos, B. O. (1962), *Teatrar med tradition* (Teatern, nr 2).

Otryckta källor

Arkiv

Varberg: Varbergs kommun centralarkivet.

Varberg: Varbergs kommun, stadsbyggnadskontorets bygglovsarkiv

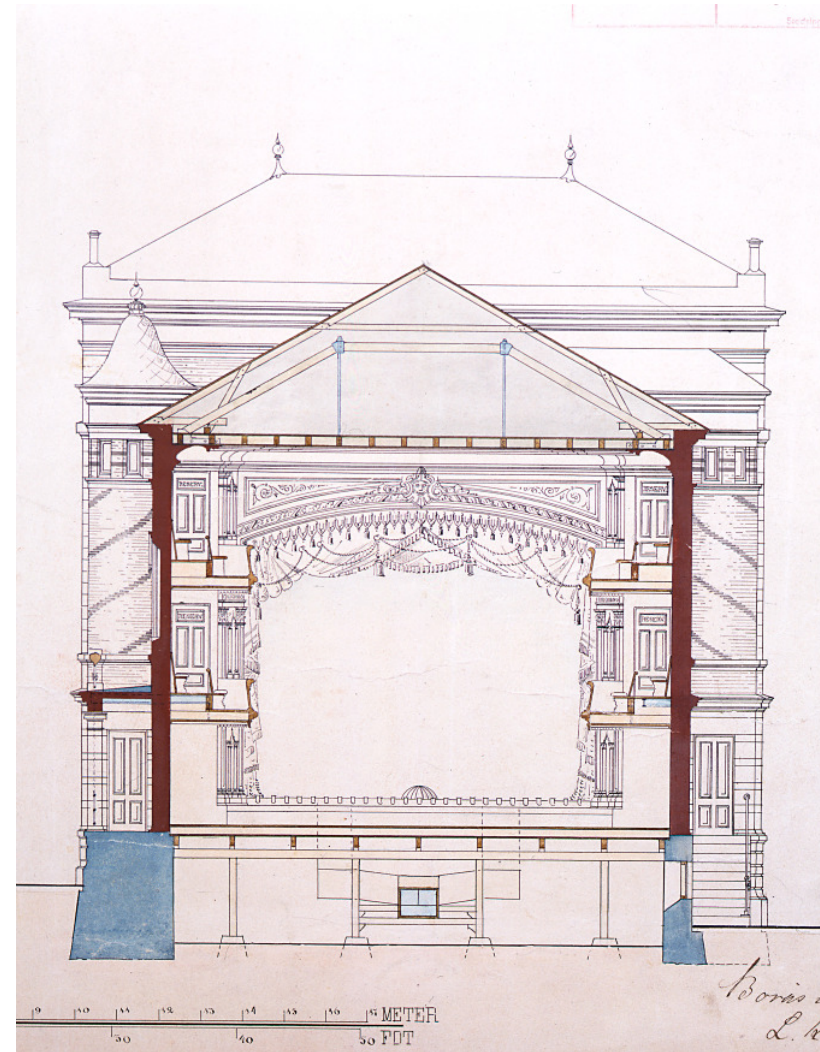
Varberg: Länsmuséet Varbergs arkiv.

Varberg: Länsmuséet Varbergs urklipparkiv 1925-1983.

Internet

Länsstyrelsen: www.lst.se, *Länsstyrelsens politiska uppdrag*

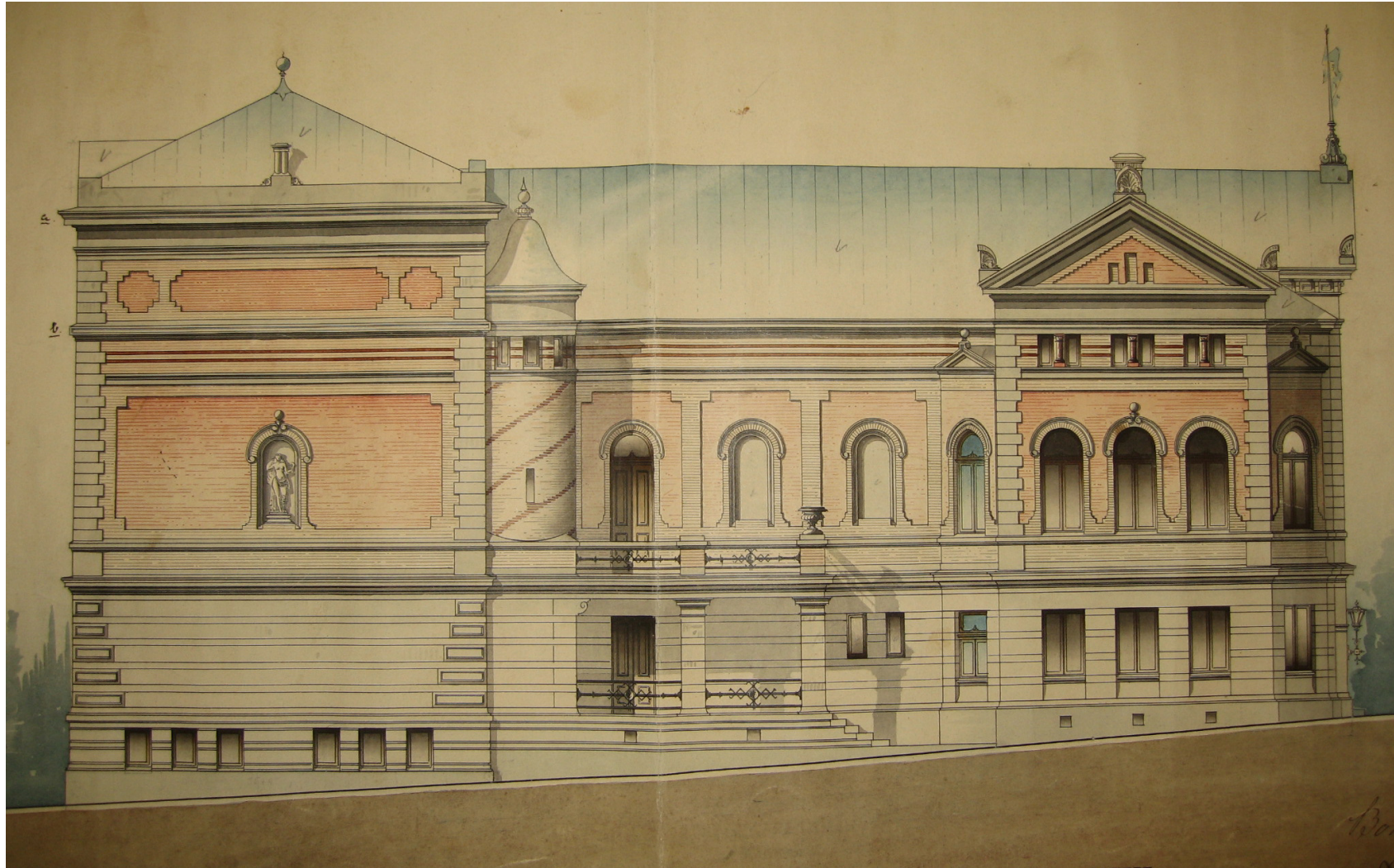
Bilaga 1 (1)

Delar av originalritningar av den södra fasaden med ytsnitt av teatersalongen, undertecknade 1891 av Lars August Kellman (1857- 1924).

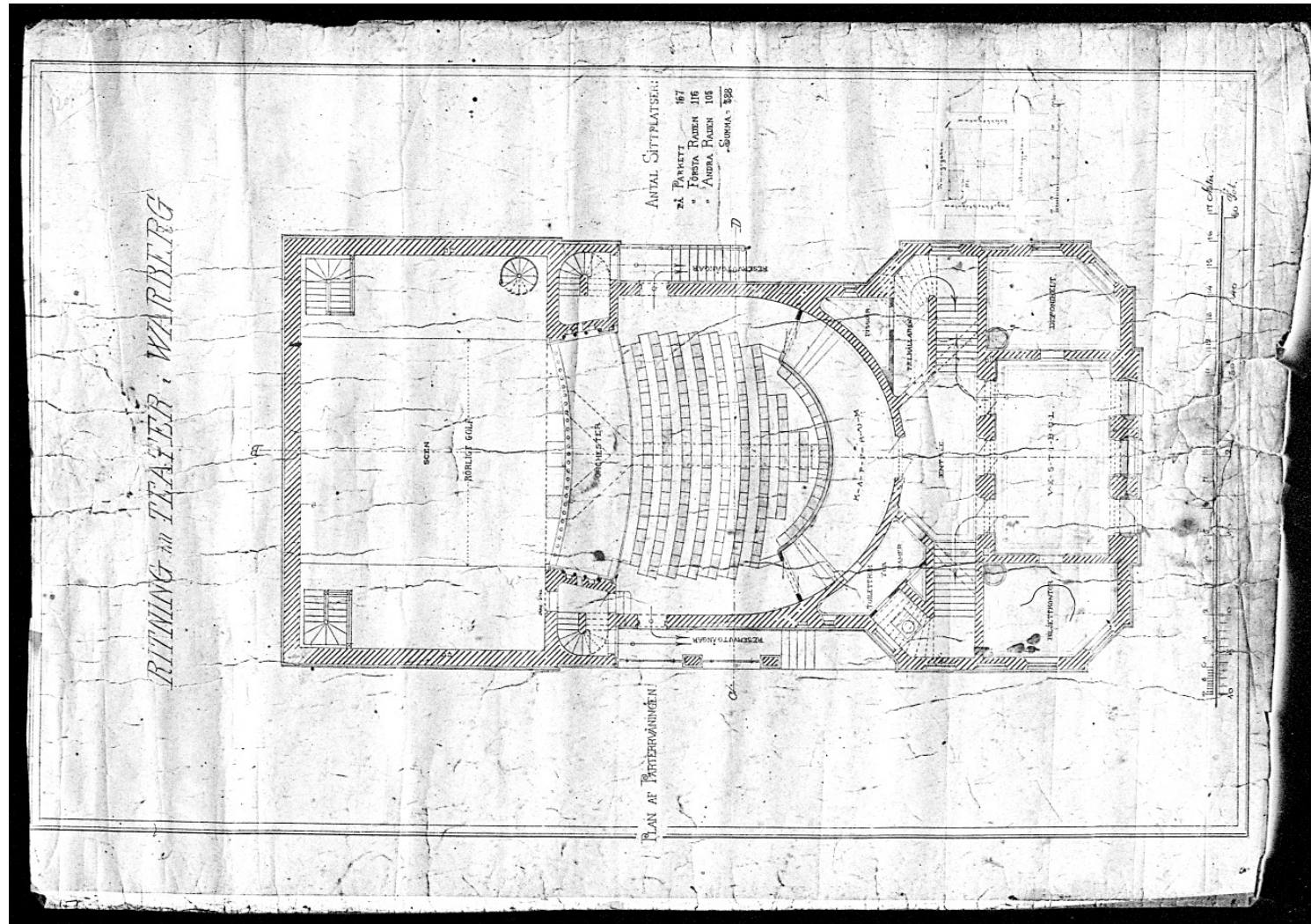
Foto: Arne Persson / Länsmuseet Varberg

Bilaga 1 (2)

Originalritningen av den västra fasaden, undertecknad 1891 av Lars August Kellman (1857-1924). Ritning: Varbergs kommunarkiv, centralarkivet.

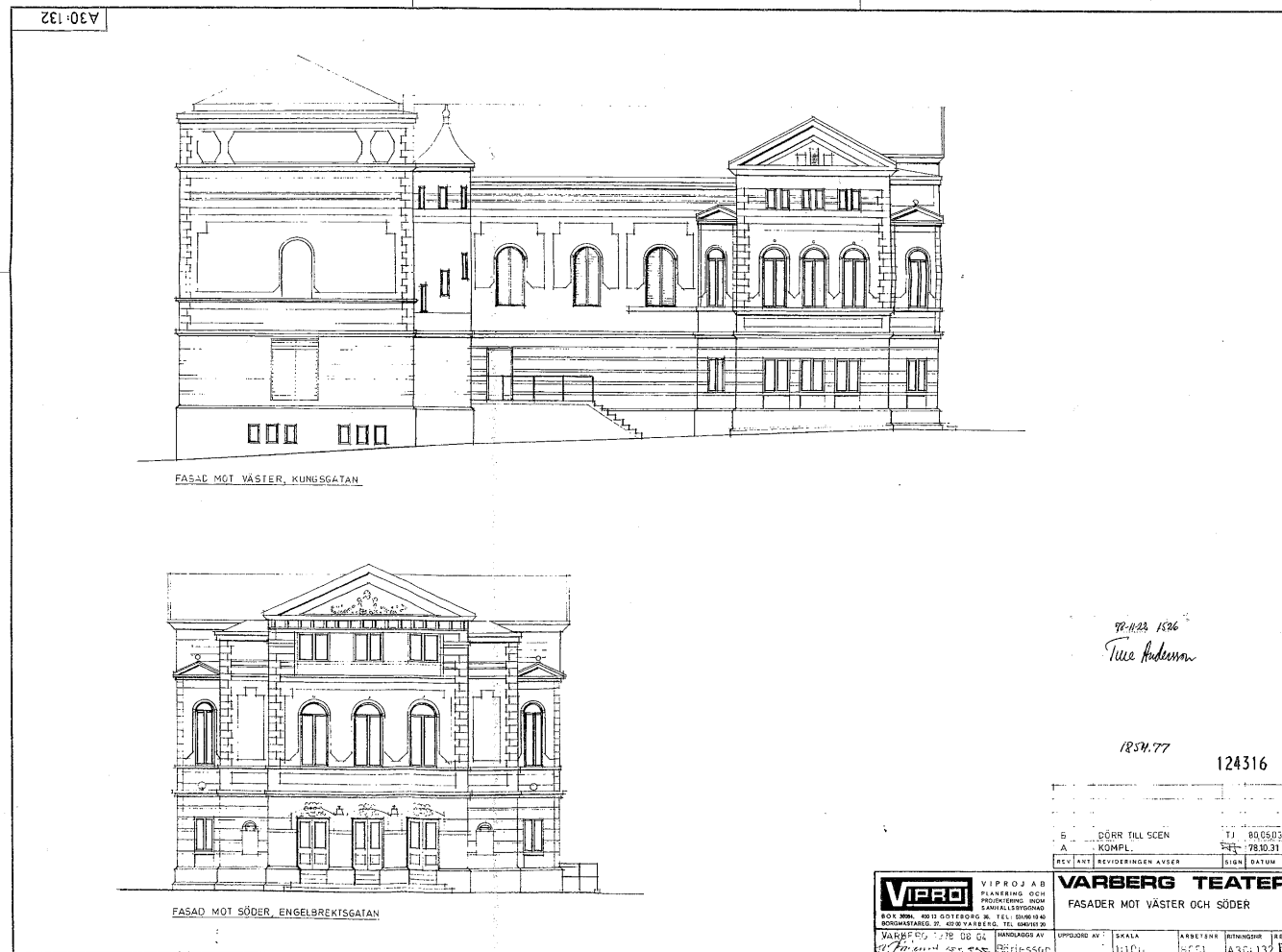
Bilaga 2

Äldre planritning över teaterns nedre plan, före 1950.

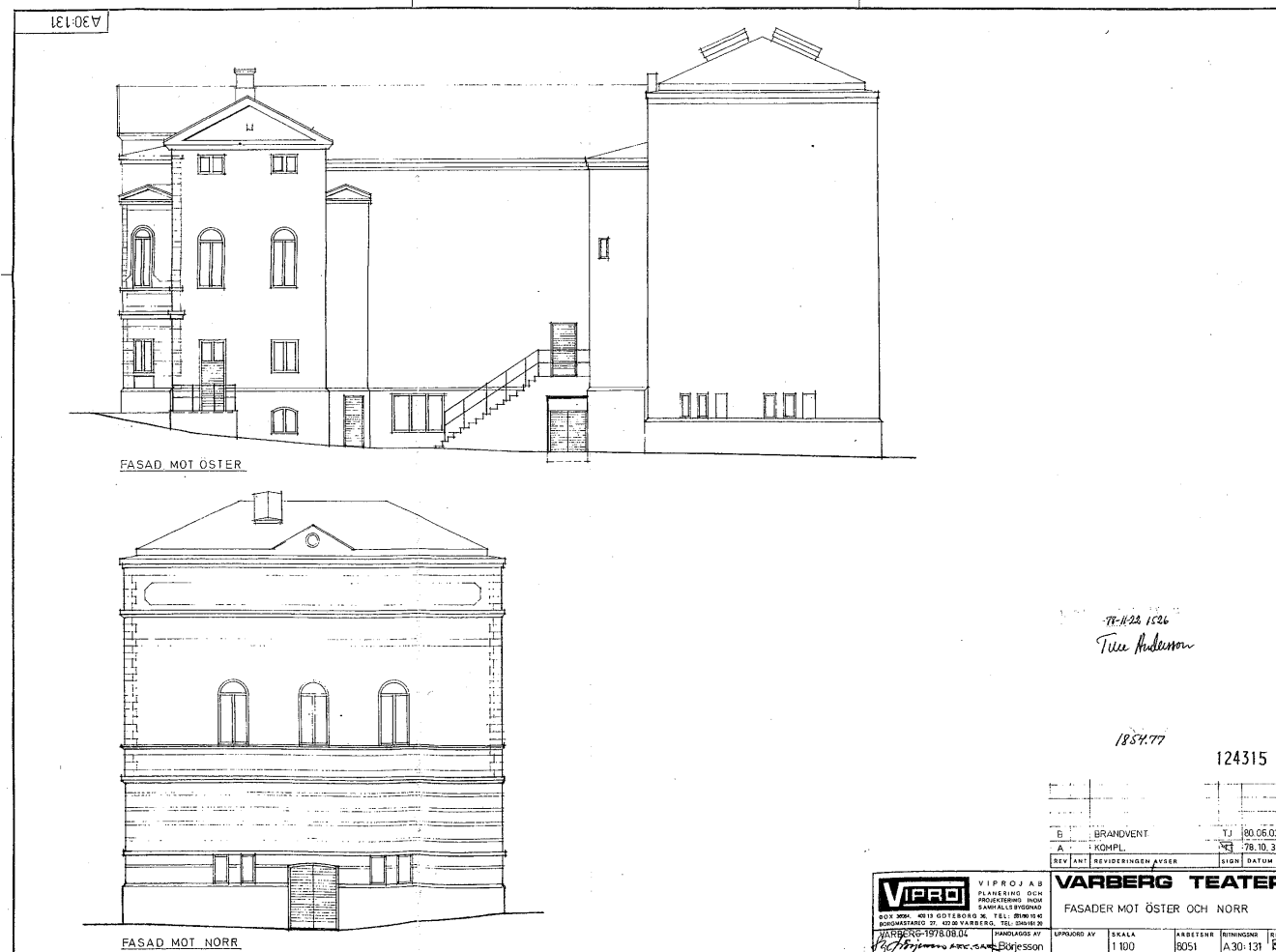
Foto: Länsmuseet Varberg

Bilaga 3 (1)

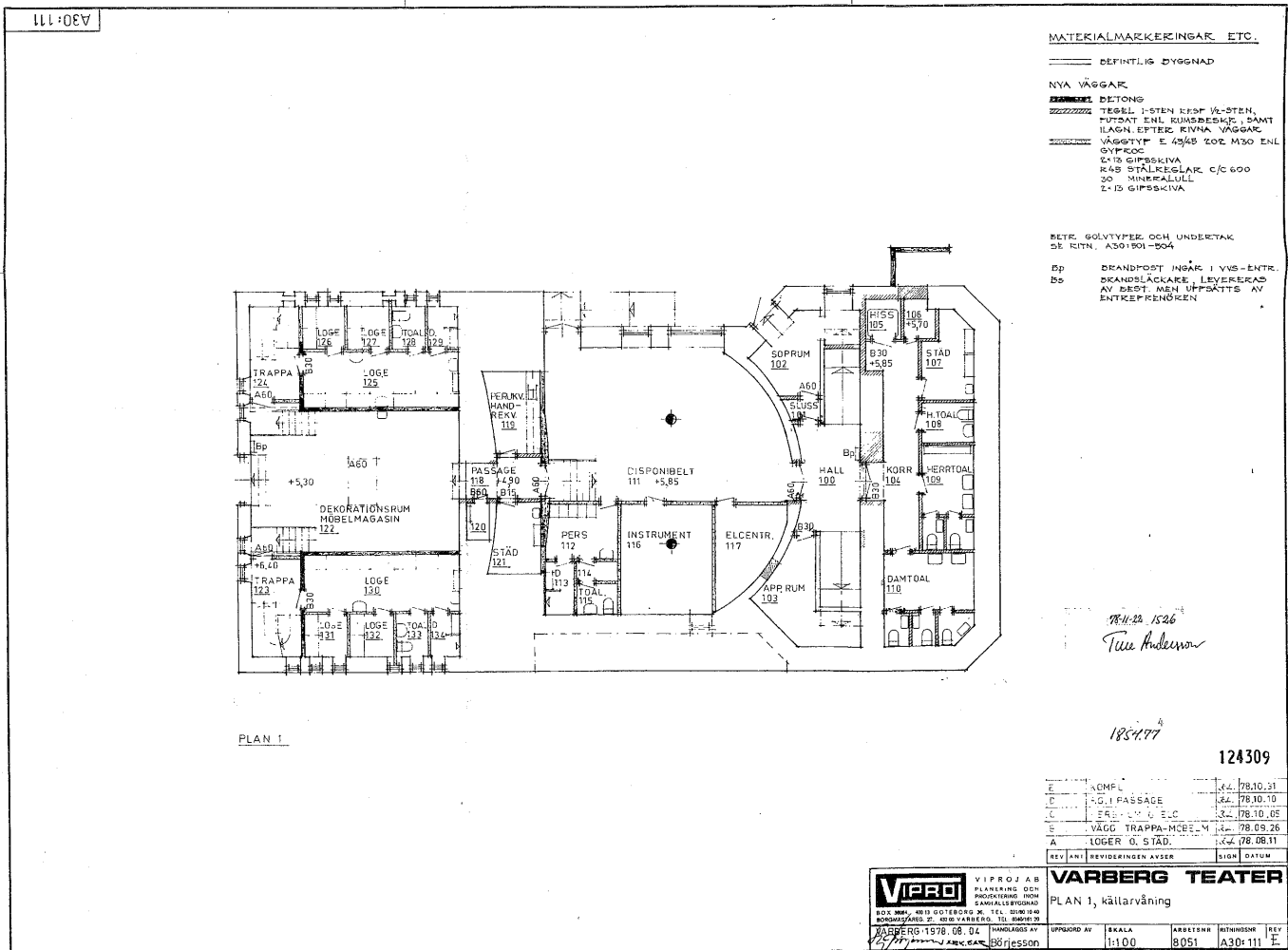
Västra och södra fasaden, ritningar framtagna inför renoveringen av teatern av VIPROJ AB via Stig Börjesson utförda 1978.
Ritning: Varbergs kommunarkiv, centralarkivet.

Bilaga 3 (2)

Östra och norra fasaden, ritningar framtagna inför renoveringen av teatern av VIPROJ AB via Stig Börjesson utförda 1978.
Rtining: Varbergs kommunarkiv, centralarkivet.

Bilaga 3 (3)

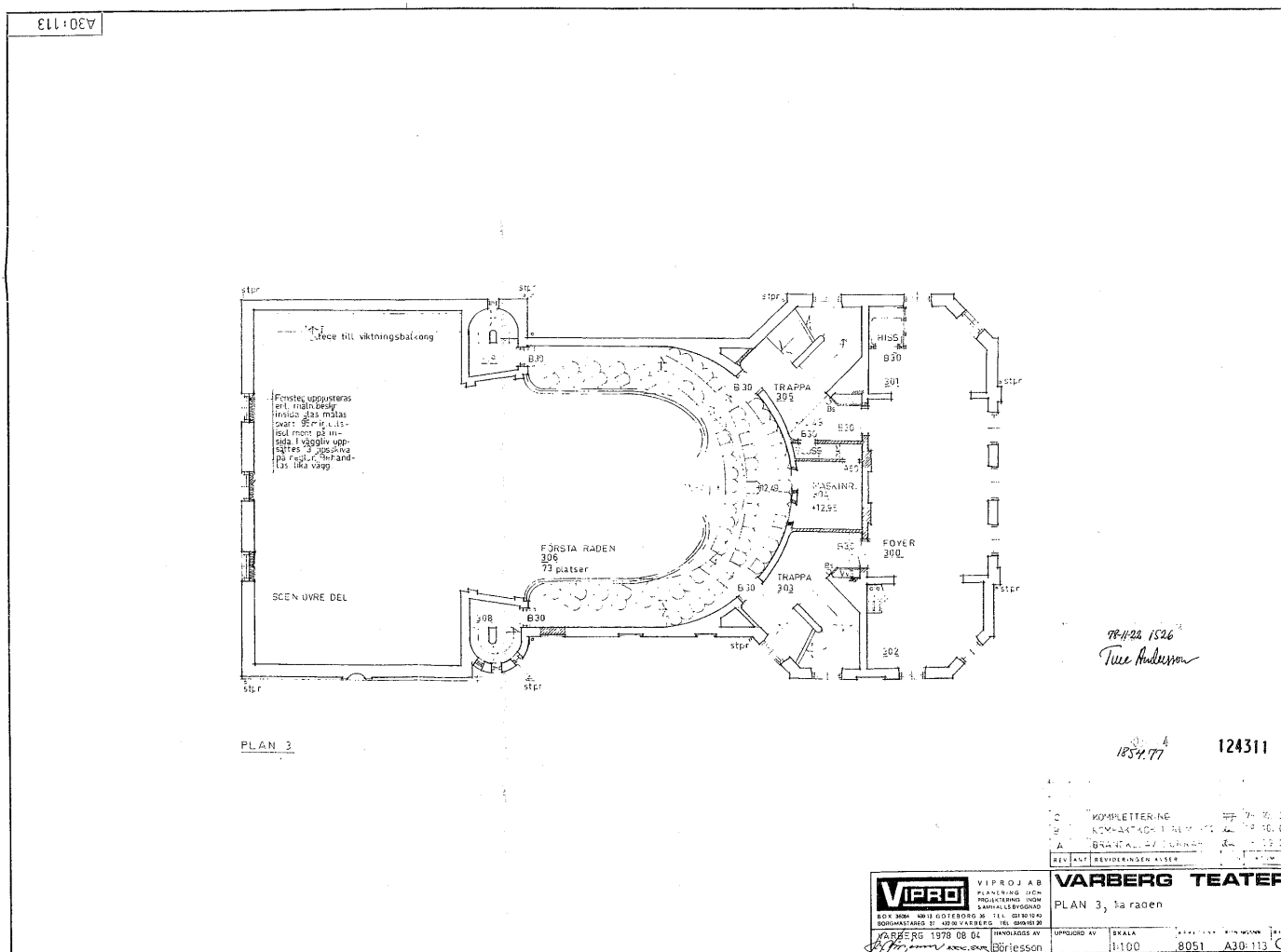

*Plan 1 (källarvåningen), ritningar framtagna inför renoveringen av teatern av VIPROJ AB via Stig Börjesson utförda 1978.
Rtining: Varbergs kommunarkiv, centralarkivet.*

1

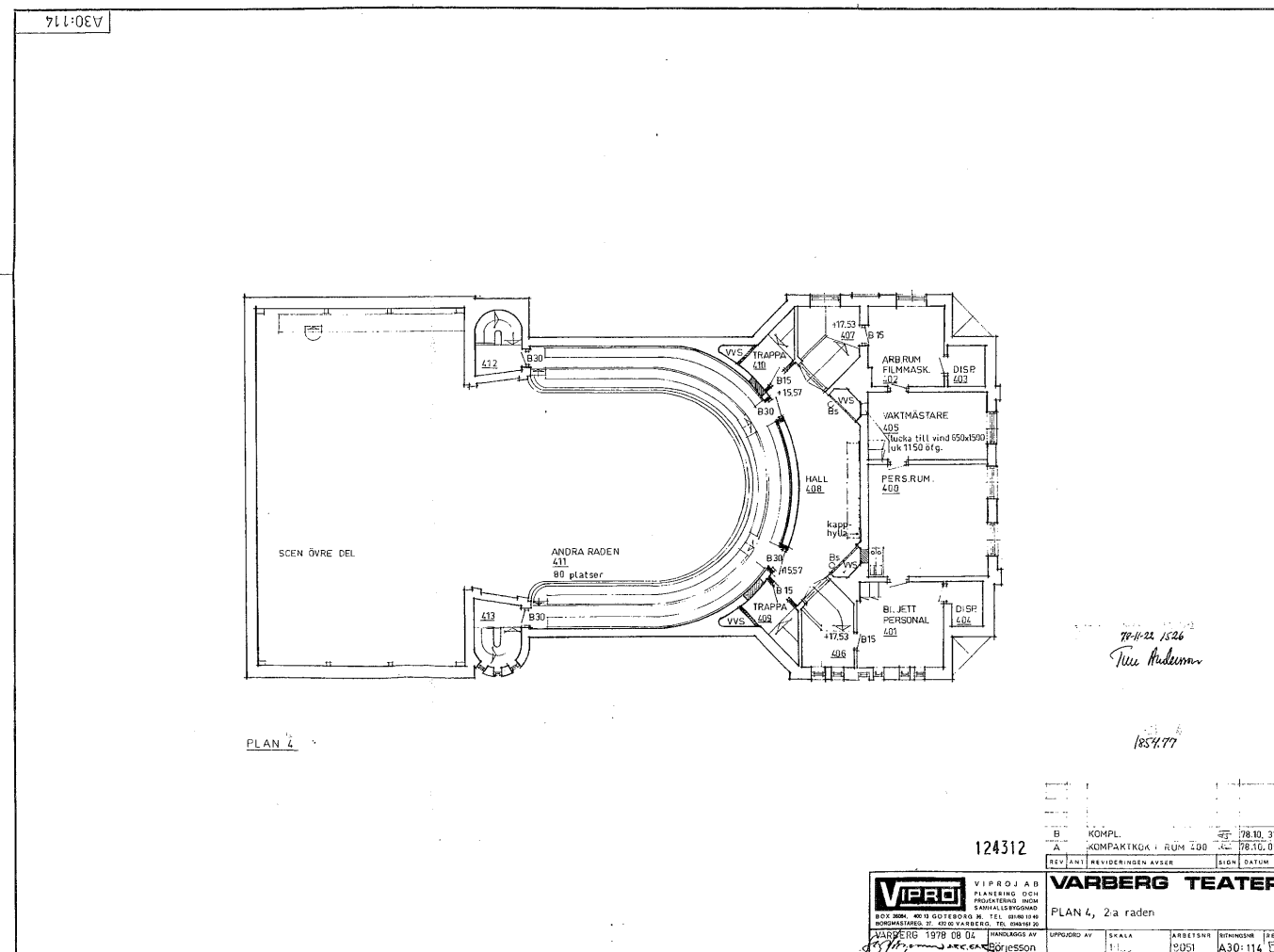

Bilaga 3 (5)

Plan 3 (foajé och balkong), Ritningar framtagna inför renoveringen av teatern av VIPROJ AB via Stig Börjesson utförda 1978.
Ritning: Varbergs kommunarkiv, centralarkivet.

Bilaga 3 (6)

Plan 4, Ritningar framtagna inför renoveringen av teatern av VIPROJ AB via Stig Börjesson utförda 1978.
Rtining: Varbergs kommunarkiv, centralarkivet.

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN